

معرفی یک نمونه از روش های بهبود یادگیری و یاد دهی در درس تاریخ
تاریخ هر سرزمین جلوه ای از تلاش ملت هاست. تلاشی عمیق برای حفظ ملت ها از آفت
نابودی، که با پرداختن به آن گوشه های پنهان زندگی ملل را می توان شناخت؛ و با دقیق شدن در
زوایایش می توان به رمز حضور طولانی مدت شان در تاریخ جهانی و تلاش شان در کسب هویت
برای ملت خود پی برد. پس نمی توان تاریخ را علمی مرده و مطالعه اش را کاری بیهوده انگاشت؛
چرا که با مرور زندگی گذشتگان و پی بردن به رمز موفقیت و شکست ملت ها می توان بر بسیاری
از مشکلات امروزی چیره شد. این امر گامی است برای ریشه یابی برخی کاستی ها و تلاش در
جبران آنها.

تکوین هویت ملی، فرایندی طولانی و پیچیده دارد. عوامل جغرافیایی، قومی، زبانی، اعتقادی
، معیشتی، سرگذشت تاریخی، اعیاد و آداب و ... همه و همه در ساخت هویت ملی مؤثرند. هویت
که در طی قرن ها ایجاد می شود، در قالب تعلیم و تربیت و به عبارتی فرهنگ، از نسلی به نسل
دیگر منتقل می شود. انسان هایی با ملیت های متفاوت، با وجودیکه دارای اشتراک بزرگی به نام
انسانیت هستند؛ اما با اتکا به هویت خویش از سایر ملل باز شناخته می شوند. این عامل شناسایی
و تشخیص و تشخیص که از سجایای ملی نشأت گرفته، همان هویت ملی است. تاریخ در تقویت
هویت ملی نقش بیشتری از سایر عوامل دارد. ریشه های هویت یک ملت، در تاریخ آن ملت است
و هویت ملی به مانند ساقه ای است که همه اجزای فرهنگی یک ملت بر اساس آن وحدت می
یابند. در مواقعی که معضلات اقتصادی و اجتماعی به بحران هایی برای جوامع بدل می شوند،
تلاش برای حفظ هویت ملی به عنوان سرمایه ای برای حفظ و بقای یک ملت، بیشتر خود را می
نمایاند. در عصر جهانی شدن و ارتباطات، تاکید بر هویت ملی و توجه خاص به تاریخ اهمیت ویژه
ای دارد؛ و این وظیفه سنگین بر عهده معلمان تاریخ می باشد.

حال که تاریخ چنین تائثیرات مهمی را در جوامع به جا می گذارد، پس معلمان تاریخ
نیازمند روشی مناسب برای دست یابی به چنین اهداف با ارزشی می باشند. اما قبل از پرداختن به
روش مناسب در تدریس تاریخ، نبایستی فراموش کرد که به عنوان معلم تاریخ، عهده دار تدریس
کتاب هایی هستیم که به عنوان کتاب درسی رسماً در اختیار معلم و محصل گذاشته شده، که
اهدافی را دنبال می کنند. مهمترین این اهداف عبارتند از:

۱. دانش آموزان، بزرگسالان آینده جامعه هستند که در آینده بر مصدر کارها تکیه خواهند
زد؛ پس در کلاس تاریخ ذهنیت تاریخی آنها توسط معلم ساخته می شود. برای تربیت صحیح، و
صاحب شدن به آینده سازانی سالم که دارای ماهیت و هویت تاریخی محکمی هستند، کتاب باید
در دانش آموز به عنوان یک ایرانی، احساس دارای پیشینه بودن و ریشه دار بودن را ایجاد کند.
یعنی با دادن اطلاعاتی از گذشته با بار تربیتی، وی را برای یک زندگی سالم در جامعه جهانی به
عنوان یک ایرانی آماده کند.

۲. تلاش برای دست یابی دانش آموزان به یک نگاه تاریخی و نقادانه، به دور از مطلق نگری.
از آنجا که نمی توان همه تصمیم گیری های گذشته را تائید کرد، دانش آموز باید به این دید

برسد که در گذشته بخش های مثبت و منفی در کنار هم وجود داشته اند. یعنی به جای نگرش مطلق سفید یا سیاه به وقایع تاریخی ، با دست یابی به دیدی نقادانه ، توانایی نگرش خاکستری و معقولانه را به وقایع داشته باشد .

۳. تاریخ یک منبع معرفتی است . مطالعهء تاریخ نگرشی جامع به انسان در زمینهء انسان ، هستی و جهان ارائه می دهد . دانش آموزان در کلاس تاریخ با یاری معلم تاریخ به نوعی با این معرفت آشنا شده و راه درست زیستن را در جامعهء جهانی به عنوان یک ایرانی می آموزند . تاریخ ایران (پیش و پس از اسلام) و تاریخ جهان هر یک در دست یابی به معرفت موءثرند . البته هر چه موضوع عینی تر و ملموس تر باشد ، تعبیر و درک آن ملموس تر و جذاب تر خواهد بود .

۴. در کتب درسی تنها انتقال مطالب تاریخی مد نظر نیست ؛ بلکه با آشنایی با مطالب تاریخی و با تکیه بر دانسته های تاریخی (منظور مطالب ارائه شده در درس) تلاش می شود تا دانش آموز به نگرش تاریخی برای بهره بردن از نتایج آن دست یابد . یعنی بداند که علم تاریخ به مانند سایر علوم دارای نظام و قوانینی است ؛ و وقایع در تاریخ اتفاقی نیست . هر چند بایستی متذکر شد که در جامعهء ایران وقایع همبستگی و ارتباط نزدیکی با وقایع مذهبی دارند ، که گاه با جرقه ای لایه های مردمی فعال شده و حرکتی جدید شکل می گیرد .

حال که کلاس تاریخ عهده دار چنین وظیفهء سنگینی در خصوص تربیت دانش آموزان می باشد. در کنار مشکلات و کاستی های موجود در امر تدریس تاریخ ، چون کم بودن ساعت تدریس ، جدی نگرفتن درس تاریخ معاصر در امتحانات نهایی و کنکور و ... ۷۵ دقیقهء کلاس تاریخ را باید به عنوان زمان و فرصتی در نظر گرفت برای علاقه مندی دانش آموزان به تاریخ با استفاده از هنر معلمی !!

تدریس تاریخ فرایندی است که در تعامل مابین سه راس مثلثی فرضی شامل : معلم ، دانش آموز ، کتاب و در فضایی به نام کلاس حاصل می شود . حال برای دست یابی به نتیجه ای مناسب با اهداف ذکر شده در سطور گذشته ، بایستی ارتباطی مناسب میان زوایای این مثلث فرضی حاکم شود .

کتاب تاریخ ثابت ترین ضلع این مثلث است ، که به علت انباشته شدن انبوهی از اسامی و ارقام سال ها در آن با بی مهری دانش آموزان مواجه گشته است . شاید اگر در کنار مباحث تلخ لشکر کشی ها و تعویض سلسله ها ، چند مبحثی نیز به فرهنگ و تمدن هنر و معماری سلسله ها اختصاص داده می شد ، چنان که دانش آموز با تکیه بر قوهء تخیل خود بیشتر جذب کتاب می شد ، کلاس های تاریخ وضعیت بهتری می یافت .

دانش آموز با ذهن فعالش آمادهء یادگیری است . اما نبایستی فراموش کرد که این عنصر فعال در جامعه ای سرشار از زرق و برق رسانه های دیداری و شنیداری زندگی می کند و در ارتباطات عادی و روز مرهء خویش انبوهی از اطلاعات را دریافت می کند . جذابیت سایر رسانه ها و به روز بودن شان در کنار مطالب ملموسی که ارائه می دهند ، کار آموزش تاریخ به سبک سنتی را با شکست مواجه خواهد کرد . دانش آموز با ذهنی انباشته از اطلاعات دنیای مدرن در کلاس حاضر

می شود. حال اگر کلاس تاریخ توان جذب وی را نداشته باشد، آموزش تاریخ جنبه ای اجباری و کسل کننده برای وی خواهد داشت.

کلاس تاریخ را نباید فراموش کرد! اغلب مدارس کشورمان صاحب همان کلاس های سنتی با گچ و تخته و گاه کمی تغییر یافته آن (منظور ماژیک و وایت برد) می باشند. گاه لازم است این قالب سنتی شکسته شود. می توان در طول سال تحصیلی چند بار فضای جدیدی را برای آموزش تجربه کرد. بردن دانش آموزان به فضاهایی با بار آموزشی بالای تاریخی چون موزه، بنای تاریخی، نمایشگاه و... آموزش را جذاب تر خواهد کرد. البته این امر نیازمند حمایت مدیر مدرسه در زمینه انجام هماهنگی های لازم و نامه نگاری های اداری است.

اما معلم به عنوان وزنه سنگین آموزش، نیازمند دانشی بالا، فن بیان شیوا و قدرت کلاس داری عاقلانه می باشد؛ تا با به کار گیری روش های مختلف آموزشی (نه تنها فقط یک روش) و ترکیب آنها با هم گامی سنگین در راه دست یابی به اهداف آموزش تاریخ بردارد. معلم با توجه به کاستی های ناشی از فضای مناسب آموزشی و ضعف کتب درسی نقشی پر رنگ تر در امر آموزش تاریخ دارد. معلمی توانا قدرت کاستن ضعف بقیه عناصر آموزشی را خواهد داشت. دخیل کردن ذوق و سلیقه شخصی در نحوه ارائه مطالب، با تکیه بر توانایی های سخنرانی معلم و استفاده از وسایل کمک آموزشی چون فیلم، اینترنت، نقشه، آلبوم (تصاویر، اسناد، سکه) بر تاءثیر گذاری معلم در طول تدریس خواهد افزود. معلم با کمک گرفتن از قوه تخیل دانش آموزان، درک آنان را از تاریخ افزایش خواهد داد. نقل روایات تاریخی مرتبط با درس توسط معلم در کنار استفاده از نقشه و عکس و فیلم و گاه استفاده از روش ایفای نقش، قوه تخیل دانش آموز را تقویت کرده و درک تاریخ را سهل تر خواهد نمود. در صورت عدم دسترسی به یک فضای تاریخی چون موزه بایستی به وسایل کمک آموزشی و گفتار معلم برای راه یابی به قوه تخیل دانش آموزان بسنده کرد. نبایستی فراموش کرد که هر گاه تاریخ با تخیل همراه شود، قدرت الهام بخشی را در دانش آموزان افزایش خواهد داد.

معلم با تکیه بر مهارت و دانش خود، در زمینه بهبود ارتباط میان کتاب و دانش آموز، می تواند برخی کاستی های کتاب را بپوشاند. برای نمونه شخصیت های موجود در لابلای سطور کتاب، تنها به یک بعدشان پرداخته شده، این یک جانبه نگری باعث شده، فرد مورد نظر یا تمجید شود یا تخریب! این مطلق نگری (همان سفید یا سیاه نگریستن) مانع از دست یابی به دیدی نقادانه در کلاس تاریخ خواهد شد. معلم برای کاستن این مطلق نگری و رهایی دانش آموز از قضاوت آنی درباره شخصیت ها، نیاز به داشتن وقتی بیشتر برای معرفی کامل و همه جانبه این افراد دارد. و چه بسا گاه فردی که در شمار چهره های نه چندان مطلوب کتاب قرار دارد، در طی بررسی جامع تری در طی بخش های دیگر تاریخ، صاحب چهره های مطلوب خواهد شد!

در پایان به جاست که از نظر دکتر خیراندیش برای جمع بندی استفاده شود. به عقیده ایشان چون آموزش رسمی تاریخ در جهت تحقق خواست دولت ها انجام می گیرد، مانع از انجام رسالت تاریخ در زمینه خدمت به صلح و پابرجایی ارتباط دوستانه بین ملت ها خواهد شد. نتیجه

ای که از این نظر می توان گرفت این است که آموزش تاریخ بهتر است مفهومی ملی داشته باشد تا دولتی ؛ یعنی اصولی اساسی تر و کلی تر را مد نظر قرار دهد . منظور از مفهوم ملی ، ناسیونالیسم افراطی نیست ؛ بلکه تاریخ را می توان چون آئینه ای وسیع دانست که نه تنها همه ملل می توانند خود را در آن ببینند ، بلکه راه را برای توسعه تفاهم بین المللی هم بگشایند . شاید معلم تاریخ بتواند با ساخت قابی وسیع ، پهناوری این آئینه را برای دست یابی به نگرشی صلح طلبانه برای تک تک دانش آموزان فراهم کند .

برای اینکه درس تاریخ بتواند ، وظیفه ای را که بر عهده دارد به انجام برساند ، بهتر است دولت ها حضور خود را در آن کم رنگ سازند . بدین معنی که از جنبه های کاملاً رسمی برنامه آموزش بکاهند و جنبه های نیمه رسمی آن را بیشتر کنند . راه رسیدن به این مهم نیز کاستن از متن درس و افزودن بر نقش معلم در آموزش تاریخ است . این امر از یک سو معضل حفظ کردن را که باعث ناخوشایندی متن کتاب می شود ، به تدریج حل خواهد کرد . از سوی دیگر به جای متن صامت کتاب ، معلم را که گویا ، حساس ، فعال و حاضر است ، به تحرک و تلاش واقعی خواهد کشاند . این شیوه ارزشیابی را از صورت رسمی و قالبی خارج کرده و دست یابی به اهداف درس تاریخ را هموارتر خواهد کرد. ۲

سیده فروغ فتحی

سرگروه تاریخ شهرستان خرمدره

۱. خیراندیش ، عبدالرسول ، تاریخ و هویت ملی ، رشد آموزش تاریخ ، شماره ۸ ، سال سوم ، ۱۳۸۰ ، ۳۰۲ .

۲. همان ، آموزش رسمی تاریخ ضرورت ها و تنگناها ، شماره ۱۸ ، دوره ششم ، ۱۳۸۴ ، ۱۴ .

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.